

Kljub temu je ocenil padec na 50 metrov. Iz tega je razvidno, da je padel g. Deržaj preko 50 metrov. To so izjave popolnoma indiferentne osebe, znane v svetovni alpinistiki, kateri boste gotovo bolj zaupali kakor meni, ker sem – ženska. G. Szalay biva v Celovcu in se blagovolite obrniti nanj, ako vam moje izjave ne zadoštujejo. Ni običaj v alpinskem svetu slične stvari obravnavati v dnevnikih. g. A. G. Primorali ste me, da odgovorim tem potom – a opozarjam, da je to moj prvi in zadnji odgovor v tem okviru. Ako ima kdo še posebne želje, naj se obrne direktno name. V pouk: Le čevlje sodi naj kopitar!«

O vprašanih »Plezalstva« in o »Naših potopisih in še kaj« se je razpisal v dnevnem časopisu še **dr. Josip Ciril Oblak**. Z njimi je načental sicer druge teme – smisel hoje v gore in pisanja o gorah – seveda tako, kot ga je razumel sam, vendar se je oboje nanašalo na tragični dogodek v steni Triglava in z njim povezano publici-

teto. Glede na to, da je bil mož starih popotniških nazorov, ki jih je gojilo Slovensko planinsko društvo, in prvrženec estetskega opisovanja gora, ki mu je tuja vsaka senzacija, s katero so takrat še bolj odevali nesreče v gorah, seveda ni mogel iz svoje kože. Če je bilo že zrnice pozitivnega v tej časopisni polemiki, potem je bilo to, da se je pričelo razmišljati o vprašanih alpinizmu in alpinistiki, o gorniškem pisanju, o gorniški etiki in podobno v javnosti, kar je bilo dotlej omejeno na ozke, rekli bi samo skalaške kroge. Vlogo alpinistike v družbi so razumeli le redki, še redkejši so jo lahko predstavili tudi v literaturi, kot denimo **dr. Klement Jug** in **dr. Henrik Tuma**. Večina – javnost – pa je sodila precej drugače, kar se ne da danes več presoditi iz Planinskega vestnika, ki je bil konec koncev tudi glasilo alpinistov, čeprav so v Slovenskem planinskem društvu imeli neplezalci ogromno večino.

MALO ALI ČISTO NIČ ZNANE ALBANSKE GORE – 1

PLANINEC BOTANIK NA MAJI E JEZERCĚS

STONE WRABER

*Planinskemu vestniku
ob njegovem 100. letniku*

Črnogorska prijateljka **Vukić** in **Zlatko** sta me 15. julija 2000 iz Podgorice z avtom pripeljala na albansko mejo. Bilo je še zgodaj, saj smo se z Albanci dogovorili, da se dobimo že zjutraj ob sedmih. Na vstop v Jugoslavijo je čakalo kar precej avtomobilov z albansko registracijo, v obratni smeri pa smo bili edini. Na mejnem prehodu Božaj/Hani i Hotit sta nas pričakovala botanika s skadske univerze; z **Marashem Rakajem**, mlajšim od obeh, se nato nisva ločila ves teden mojega bivanja v Albaniji.

Oblaki so viseli nizko nad našimi glavami in v presledkih je bilo kot iz skafa – počutil sem se kot v Indiji ali Nepalju v monsunskem obdobju. Odpeljali smo se v Skader in odšli tudi na skadsko trdnjavo. Tako mokrega razgleda menda še nisem doživel: na levi Skadarsko jezero z Bojano, na desni reki Kiri od severa in na široko se razlivajoči Drin od zahoda, nad glavami pa nizki, neusmiljeno vodeni oblaki.

Ob 14. uri sva se z Marashem v razmajanem avtobusu odpeljala proti severu, Prokletijam naproti.

V mestecu Kopluku se cesta odcepi proti severovzhodu in se po kamnitem vršaju polagoma vzdiguje v dolino reke Proni That (th se izgovarja kot v angleški besedi thank), po naše Suhi potok. Pri naselju Dedaj se vršaj zoži, zdaj že izrazita dolina je še vedno prava Suha, saj se struga le občasno napolni z vodo. Približno 15 km za Dedajem se dolina obrne naravnost na sever, ko pa po nekako 8 km zavije na vzhod, se imenuje Boga. Glavno naselje (850 m) nosi isto ime in ga sestavlja precej raztresenih hiš, ki so razdeljene na dva naselja: Prečaj (izgovori prečaj) na zahodu in Kolaj na vzhodu. Ima katoliško cerkev, saj so prebivalci – tako kot mno-

ga severnoalbanska plemena – katoličani. Naprej po dolini so zadnje hiše, ki jih štejejo za zaselek Okoli, kamnita in marsikje grdo razrita cesta pa se čez 1650 m visoki prelaz Qafa (izgovori čafa) e Thores prevali v dolino Thethi. To je tudi edina večja cesta v albanskih Prokletijah, zgradili pa so jo Italijani proti koncu tridesetih let.

ZAKAJ SEM SE ODLOČIL ITI V PROKLETIJE

V Bogi težav z nastanitvijo ni bilo, saj sva z Marashem iz avtobusa izstopila kar pred njegovo rojstno hišo, v kateri naju je gostoljubno sprejela njegova mati.

Naslednje jutro sva odšla na ozko škrbino Shtegu e Dhenvet («Ovčji prelaz«, 1826 m, dh izgovori kot th v angleški besedi that), za tovorna živinčeta nič kaj lahki prehod na nekoč pomembni karavanski poti iz Skadra v Gusinje in Peč (8). O albanskem Ovčjem prelazu bi bilo vredno napisati še kaj več, vendar vem tudi za kraj z istim imenom v Julijskih Alpah; če ga bom kdaj dosegel, bom pisal o obeh. Na Shtegu e Dhenvet sva se odpravila, da bi videla Baldaccijevo vulfenovko (*Wulfenia baldacci*), ki je endemična v albanskih Prokletijah. Takoj onkraj prehoda, že na vzhodni, proti dolini Thethi obrnjeni strani, je obilno cvetela in tako se je ena od želj, zaradi katerih sem šel v Albanijo, že izpolnila. Druga je bila Maja e JezercĚs (2694 m), najvišji vrh Prokletij nasploh. Zaradi enostavnosti in zares samo zato bomo njegovo ime v članku pisal kar kot Jezerski vrh.

Prokletije so mogočno gorovje na jugovzhodnem koncu Dinaridov. V splošnem so malo znane, k temu pa je prispevala njihova lega, nekoč – do konca balkanskih vojn – v turški državi, pozneje na mejnem stičišču Črne Gore, Srbije (Kosovega) in Albanije, ter še pozneje – in tako še danes – Jugoslavije in Albanije. Obiskovalce je

Pogled v severni del doline Thethi. Asimetrično koničasti vrh v zatrepu doline je Maja e Harapit, desno od njega je plitvo sedlo Qafa e Pejës, čez katerega je do konca turškega gospostva v teh krajih (1913) vodila karavanska pot iz Skadra v Gusinje, Plav in Peć, zdaj pa čezenj vodi najprimernejši pristop na Majo e Jezerčes.

odganjal tudi slab sloves v Prokletijah bivajočih albanskih plemen, ki so si bila med seboj večkrat sovražna, slovela pa so tudi po krvni osveti. Prvo je utegnilo biti za tuje obiskovalce resnična ovira, drugo pa pravzaprav ne. Toda kdor se za Prokletije zanima, bo odkril vrsto člankov in tudi knjig, ki pa jih največkrat ni ravno lahko dobiti. Kar bogat seznam literature je zbral zagrebški geograf **M. Marković** in ga objavil v hrvaških Naših planinah (24) in našem Planinskem vestniku (26).

Prokletije so v zavest evropskega človeka stopile šele na prelomu 19. v 20. stoletje. Tedaj je izšlo nekaj še danes branja vrednost potopisov. Njihovi pisci so bili bodisi pustolovščin željni popotniki (23, 34) bodisi znanstveniki, ki jih je pritegnila bela lisa na evropskem zemljevidu naravoslovne in vsakršne druge vednosti. Pomembna raziskovalca sta bila npr. madžarski geograf **F. Nopcsa** (27, 28, 29) in italijanski, predvsem botanično usmerjeni geograf **A. Baldacci**. Ko je tik pred začetkom prve svetovne vojne bilo treba določiti mejo med Črno Goro in novo nastalo albansko državo, sta skupaj s člani razmejitvene komisije v Prokletije prišla tudi Avstrijca, botanični zbiralec **I. Dörfler** in zoolog **A. Panther**. Le malo pozneje so k biološki vednosti o tem ozemlju mnogo prispevali raziskovalci z Dunaja (med njimi spet **Dörfler**) in iz Budimpešte, ki so med prvo svetovno vojno na njem delovali v varstvu vojaških oddelkov. Podobno sta balkansko vojno za raziskave Prokletij izkoristila srbska znanstvenika geograf in geograf **J. Cvijić** in botanik **N. Košanin**.

PRVI SLOVENCİ V PROKLETIJAH

V pionirskem obdobju so bili opravljeni tudi prvi vzponi na nekatere vrhove, tako leta 1904 na Majo Drenit (2174 m, **Steinmetz**, 34), leta 1907 na 2570 m visoko Majo Radohinës (**F. Nopcsa** z domačinoma **Lekom Currijem** in **Sadrijem Luko**, od katerih je prvi odločilno prispeval k uspešnemu vzponu, 28). Iz nekoliko nejas-

nega besedila se da razumeti, da je bil na Jezerskem vrhu že leta 1908 avstrijski zdravnik **E. Liebert** (23). Prava alpinistična zgodovina pa se je začela z letom 1929, ko so v apnenčastih albanskih Prokletijah (njihovo skrilasto območje, ki se razteza predvsem v Črni Gori in na Kosovem, plezalsko ne pomeni dosti) v nekaj letih angleški, avstrijski in nemški ter švicarski alpinisti sistematično osvojili večino vrhov (33; 1, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 20, 21, 22, 30; 19). V skupini Bjelića, ki je v večjem delu na črnogorskih tleh, sta prve plezalne vzpone opravila Slovenci **M. M. Debelakova** in **E. Deržaj** (3), o isti skupini pa je v Planinskem vestniku pomemben članek objavil **B. Gušić** (5). Skoraj čisto neznan je plezalska dejavnost **Andreja O. Župančiča** in **Jože Čopa**, ki sta se kot plezalca leta 1947 pridružila raziskovalni odpravi B. Gušića. Ta v svojem predhodnem poročilu njuno dejavnost sicer omenja, vendar brez natančnejših podatkov o opravljenih vzponih (6). Le v preglednem članku **I. Stojanovića** (35) lahko preberemo, da sta se Čop in Župančič povzpela na vrhove Maja Hekurave, Maja Gryk e Hapt, Maja Zhabores (po prvenstveni smeri čez severozahodno steno), Shkelsen in še nekatere druge, slabo vreme pa jima je onemogočilo vzpon na Jezerski vrh. Ko sem v letošnjem avgustu telefoniral dr. Andreju O. Župančiču, sem izvedel, da ima zapiske in da je tudi pripravljen napisati članek za Planinski vestnik. Bolje pozno kot nikoli...

Ne smemo tudi prezreti malo znanega, čeprav v člankih tistega časa sicer opaženega delovanja italijanskih kartografov, ki so od leta 1929 naprej prišli na večino vrhov v albanskih Prokletijah, rezultat njihovega dela pa so zemljevidi, ki so v 2. polovici tridesetih let prikazali resnično podobo prokletijskega sveta. Konec tridesetih let je albanske gore in seveda tudi Prokletije obiskal znani italijanski andinec in himalajec **P. Ghiglione** in leta 1941 izdal neke vrste plezalni priročnik z mnogimi odličnimi fotografijami (4).

Baldaccijeva vulfenovka (*Wulfenia baldacci*), endemična rastlina albanskega dela Prokletij, na vzhodni strani škrbine Shtegu e Dhenvet

Gore med črnogorskima dolinama Ropojani in Grbaja so bile plezalsko odkrite šele po 2. svetovni vojni, pri čemer so si največ prizadevali beograjski alpinisti, ki so tudi zgradili planinsko koč v Grbaji (17, 18), zelo izčrpno in privlačno pa jih je opisal tudi B. Gušić (7). O rastlinskem svetu tega dela Prokletij sem napisal članek in v njem omenil tudi svoje botanične predhodnike na tem območju (38).

Za slovenskega bralca, ki se želi seznaniti s Prokletijami, so najlaže dosegljivi članki M. Markovića v Planinskem vestniku (26), predvsem pa tisti, ki jih je o svojem dolgoletnem raziskovanju Prokletij za Planinski vestnik in Naše planine napisal zagrebški zdravnik, antropogeograf in planinec **dr. Branimir Gušić** (1901–1975), (5, 7). Posebej naj opozorim na njegova gorniška labodja speva »Po Prokletijama kroz pola stoljeća« (10) in v našem Vestniku objavljeno *reminiscenco* »Iz najinega življenja z gorami« (9). Vredno je povedati, da se je Gušić za gorski svet še pred prvo svetovno vojno navdušil v slovenskih gorah, da je enega od svojih prvih člankov o Prokletijah objavil v Planinskem vestniku in prav v tem glasilu odložil svoje marljivo in kompetentno gorniško pero. Omenjeni spominski zapis je v imenitni antologiji hrvaškega planinskega spisa objavil tudi **dr. Željko Poljak**, hrvaški gornik z razgledanostjo in publicistično produktivnostjo, kakršnega Slovenci nimamo in ga tudi nismo imeli, in tej objavi dodal tudi 488 kratke podatke o Gušićevem življenju in delu (32).

ZAKAJ PREKLETE PLANINE?

Še nekaj besed o imenu Prokletije. Geografi nemškega jezika so uvedli umetno ime Severnoalbanske Alpe. Albanska oznaka je Bjeshkët e Nemuna, kar največkrat, a najbrž napačno prevajajo s »Preklete gore«. Samostalni bjeskhë (ta è je skoraj nem) v nedoločni in bjeshta v določni obliki pomeni planinski pašnik/planina, kar mi je potrdil Marash na najini poti, ta pomen pa najdemo tudi v slovarjih, npr. v Albansko-slovenskem slovarju **F. Novšaka** (1988). Domačinom pri poimenovanju seveda niso bili pred očmi težko dostopni divji vrhovi, temveč svet, na katerem so pasli. Albansko ime se je prvotno nanašalo na pašnike zahodno in vzhodno od prelaza Qafa e Pejës. Na tem ozemlju izvirajo reke Cem (črnogorsko Cijevna), Lim in Valbona; prva in tretja sta del jadranskega, druga pa črnomoškega porečja. Pašniki tega območja so v resnici težko dostopni, zelo skalnati in nemalokrat brez vode, torej prave »preklete planine«.

Ni mi jasno, v kakšni zvezi z albanskim je slovansko ime Prokletije, ki seveda pomeni isto. Prvotno naj bi bilo v rabi na severni, črnogorski strani gorovja. Že omenjeni J. Cvijić je s slovanskim in albanskim ljudskim imenom nadomestil ime Severnoalbanske Alpe, njegov obseg pa razširil tudi na skrilašte gore vse do Metohije in Ibra od njegovega izvira do Mitrovice (5, str. 148), katerih planine pa imajo dobro pašo in so bogate z vodo. O tem se zlahka prepričamo npr. na črnogorski planini Popadiji na skrilašvi strani Grbaje ali pa na planini Pločice pod Djerovico v metohijskih Prokletijah.

Imenstvo Prokletij je bilo in je najbrž še vedno zelo nedognano, zaradi česar v mnogih člankih ni jasno, kje točno so njihovi avtorji hodili. Naj napišem, da je Gušić (5, str. 149) objavil fotografijo, ki naj bi predstavljala Jezerski vrh. Posneta je bila verjetno na jugoslovansko-albanski meji vzhodno od pregrade, ki albanski »Jezerški dol« loči od črnogorskega Zastana, predstavlja pa vrh, ki ga jugoslovanska specialka 1:100 000 imenuje Maja Kokervhake (2508 m). Podobno tudi na fotografijah, ki sta ju objavila Marković (24, priloga ob str. 224), Poljak (31) in Gušić (9; 10, str. 25), ni Jezerski vrh. Obe sta bili posneti z jugoslovansko-albanske državne meje, nekako pri mejnem kamnu B 17 na že omenjeni pregradi. Prva kaže ledeniško jezero v »Jezerskem dolu«, v katerega zatrepu vidimo Majo Kokervhake, za njim pa zaobljeni vrh zahodno od Jezerskega vrha, druga pa isti dol ter v ozadju (od leve na desno) zahodno pobočje Maje Kokervhake, zaobljeni vrh zahodno od Jezerskega vrha, slikovito skupino Maje Malisores in vzhodno pobočje Maje Bojes. Pravi Jezerski vrh v vseh treh primerih zakriva (severno) pred njim ležeči masiv Maje Kokervhake. Obratno pa je na sliki, na kateri sicer res vidimo, kot je napisano (26, str. 558), stolpasto Majo Çokishtes, dominantni vrh v ozadju Jezerski vrh.

POT PROTI JEZERSKEMU VRHU

Na poti na Jezerski vrh sva z Marashem morala najprej v Thethi. Tja se da priti po že omenjeni cesti, v primer-

javi nekako tako kot po cesti iz Kranjske Gore čez Vršič Na Log v Trenti. Ker pa sva bila obremenjena s herbarijsko opremo, je kazalo pomisliti na avto. Za 40 nemških mark (20 za bencin, 20 za voznika) se je Marash zmenil za polkarnjo, na katerem pa se nisva peljala sama. Redne zveze med Bogu in Thethijem sploh ni, zato so prebivalci odvisni od priložnostnih voženj, o katerih so dobro obveščeni.

Med potjo so se odpirali lepi pogledi na okoliške gore, na desni na postavno Majo Čardakut (Čardakut, 2250 m) z ostenji, obrnjenimi na sever proti Bogi in na vzhod proti sedlu, na katerega pripelje cesta, na levi pa na vrhove v skupini Maje Radohinës. Bukovje, ki se z naraščajočo višino polagoma uveljavi, je ponekod precej izdelano, saj so gozdne razmere povsem neurejene. Na posekah malo pod sedlom se je množično razrasla ognjica (*Telekia speciosa*) z oranžnimi koški, a že smo prišli na vrh sedla Qafa e Thores, s katerega se odprejo čisto novi pogledi.

Prvič sva jih doživela že dan poprej, vendar je bilo tokrat vreme sončno, da sva se lahko razgledala. Takoj pod sedlom je planina Buni i Thores, s katere se pobočje strmo spušča v dolino Lumi i Shales (izgovori lju-mi i šales), Shalske reke. Videla so se obsežna prodišča in reka, ki se je, čisto drugače kot v brezvodni Suihi na zahodni strani sedla, bleščala v soncu. Naravnost proti jugu se dviga dvovrha Maja e Biges z vrhova, ki dosega »komaj« 2232 in 2243 m, a je videti prava velikanka. Od nje se proti jugozahodu kakšnih 20 km daleč razteza skupina Parun z mnogimi le okrog 2000 m ali nekaj več visokimi, a drzno oblikovanimi vrhovi, katerih eden je tudi Maja Čardakut. S sedla vodi cesta položno, a čez izredno strma in deloma travnata pobočja še nekaj kilometrov proti vzhodu, nakar se odločno spusti v dolino Thethi.

Thethi. Dolina, ki jo obdajajo gore. Strmo se dvigajo iz dolinskega dna in vabijo k vrhunskim gorniškim doživetjem. Toliko jih je, da se jih sploh ne da dojeti. Na levi, zahodni strani je pravi zid skupine Maje Radohinës, ki pa ima pohlevno zaobljen vrh (2570 m). Skupina se nadaljuje na sever in na drugi strani albanško-jugoslovanske meje preide v greben, na katerega skrajnem severnem visokem vrhu, Maji Bals (2460 m), sem pred 13 leti in 4 dnevi že bil. Ravno na sever je vrh drzne oblike, Maja e Harapit (2218 m), z gladko južno steno, le malo vzhodno od njega pa je ostenje, čez katero se pride na Qafa e Pejës. Ker sva bila naslednjega dne namenjena prav tja, sem radovedno ugibal, kje so možni prehodi in – uganil. Proti severovzhodu se dviga masivni trikotnik Maje Alis (2471 m), za katero se skriva Maja e Popluçes (izgovori popluçes) (2569 m), za njo pa, še vedno neviden, Jezerski vrh. Na vzhodno stran se gorovje izrazito zniža k prelazu Qafa e Valbones (okrog 1800 m), čez katerega vodi pot iz doline Thethi v dolini Valbono. Visoki vrhovi se od (južnega) Valbonskega sedla proti jugu še kar vrstijo; omembe vredna je zaobljeno plečata Maja Kakish (2360 m).

TURIZEM, KI GA NI VEČ

Bližali smo se dolinskemu dnu, a sem se še vedno oziral na zahod, proti škrbinastemu prelazu Shtegu e Dhenvet, na katerem sva bila dan poprej. S te škrbine se spuščajo zelo strma melišča, tako da si je težko predstavljati, da je čeznje sploh lahko vodila frekventirana tovorna pot. Vozilo se je ustavilo ob prvi hiši, neke vrste gostilni, še kakšnih 100 m nad dolinskim dnom. V njej sva dobila hrano in prenočišče. Popoldne sva posvetila spoznavanju doline, ki je bila zame čisto nova, za Marasha pa ne, saj je v njej nekaj let učiteljeval. Krajevno kompetentnejšega spremljevalca in vodnika si zares ne bi mogel najti. Čeprav je Marash iz plemena Klementov, se je tudi med ljudmi iz plemena Shala, ki bivajo v Thethiju, dobro počutil. Morda plemenske razlike v današnjem času niso toliko pomembne, vsekakor pa so pred sto in manj leti bile.

Lumi i Thethit je bistra, s postrvmi bogata reka, ki me je s svojo živahnostjo spominjala na Sočo. Pri zaselku Nrejjaj, v katerem je tudi cerkev (790 m) za vso sosesko Thethi, sem si v spremstvu gospodarice, ki ji v Rimu ni bilo usojeno, da bi postala nuna, je pa tekoče govorila italijansko, ogledal tipično albansko kulo, to je kar trdnjavsko zasnovano hišo, ki je nekoč nudila zavetje pred plemenskimi sovražniki, še posebej pa pred krvno osvetlo. Povedala mi je, da se vrača v Rim, kjer bo skrbel za ostarele, saj ji doma ni več živeti. Ali bo moža in

Albanska domačinka na poti s planine na ravnici Fusha e Rudnicës v dolino Thethi

ljubkega sinčka pustila kar v prokletijskih gorah, se je nisem upal vprašati. Tudi v Albaniji je vse drugače kot nekoč...

Reka pod Nrejjajem skozi pravo tesen zapusti Thethi in priteče v Shalo, kjer dobi ime Lumi i Shales. Izliva se v Drin, ta pa takoj pod Skadrom v Bojano.

Z Marashem sva bila samotna popotnika. Ko sva se vračala v prenočišče, mi je povedal, kako bi še nekaj let poprej srečevala mnogo ljudi, ki so iz obmorske vročine prihajali na oddih v gorsko svežino. Temu je bilo namenjeno zdaj povsem zapuščeno in propadajoče počitniško naselje, zgrajeno v obdobju po 2. svetovni vojni. Dolini Thethi so že pred 2. vojno napovedovali velik pomen za turizem in jo je nekdo imenoval kar albanski Zermatt. Uprava za turizem iz Tirane je konec tridesetih let v njej zgradila planinsko zavetišče, ki je bilo tedaj v albanskih Prokletijah edino, a ga že dolgo ni več. Tako so obiskovalci te doline in gorá nad njo spet redki.

Naslednje jutro je bilo oblačno, a se je nebo polagoma zjasnilo. Kar počez čez travnike in gozdiče sva se napolila proti severu, v zaselek, ki se tudi tukaj, tako kot v Bogi, imenuje Okoli. Pot se je zložno dvigala, vodila mimo močnega izvira z odlično vodo in se čez obsezen hudourniški vršaj, porasel z mladimi munikami (*Pinus heldreichii*), obrnila čez melišča proti bližnjemu ostenju. Na meliščih sem našel, kar sem že pričakoval: dolgočvetni kenrant (*Centranthus longiflorus*), ki sem ga 1987. leta poiskal v ne prav oddaljeni dolini Grbaja nad Gusinjem, našel pa tudi še bližje, v dolini Ropojani nad Vusanjem, obakrat seveda v Črni Gori. Ker me je rastlina zanimala, sem jo leta 1988 šel iskat tudi na Crkvice pod Orjenom, kjer sem jo ponovno videl v letošnjem (2000) juniju, in na pobočja Strmenice na Čvrnsnici v Hercegovini. Nahajališče nad Okolijem sem poznal po herbarijskem primerku, ki sem ga dobil iz Bremna (37). Gre za postavno, tudi nad meter visoko sinjezeleno gorsko-sredozemsko rastlino z bogatimi socvetji rožnatih, dolgoostrogastih cvetov.

Nadaljnja pot naju je pripeljala pod navpično, v spodnjem delu previsno steno, ki se imenuje Shpela e Pejës in nekoliko spominja na ostenje nad Ospom. Tu se ponuja počitek, nakar nadaljnja steza čez utrudljivo prisojno skalovje in grušč privede na sedlo Qafa e Pejës (1690 m). Kar nisem si mogel predstavljati, da so trgovske karavane nekoč zmogle v enem dnevu pot od Skadra v Bogo, v drugem ali morda še v tretjem pa najprej čez skrajno težavni prehod Shtegu e Dhenvet v Thethi in nato čez ne mnogo lažjo Qafo e Pejës vse do Gusinja. Ko sva se potila na poti proti sedlu, sva srečala karavano konjičkov, ki so nosili po dva munikina tramova v dolino. Občudoval sem živali, ki so zmogle s težkim bremenom hoditi po razdrapani poti. Kot da bi hodile čez Komarčo, le da je ta večinoma porasla z grmovjem in drevjem in pogled ne drsi tako neusmiljeno v globino.

GOST PRI PLANŠARICI PASKI

Na tem (Pečkem) sedlu se svet izravna v valovito planoto, na kateri se steze razcepijo v različne smeri. Že

tukaj bi lahko zavila na vzhod na planino Bjeshka Bukur in naprej na Jezerski vrh, vendar nisva imela nobene predstave o možnosti vzpona nanj. Drzno oblikovani vrh Maja Harapit na levi se je kar ponujal, vendar sva se spustila v kotlinico, v kateri leži zeleno dvodelno jezerce Peçakeqit (izgovori peçakeçit). V vodi so bili pupki, blizu jezera pa je cvetel postaven primerek bratinskega košutnika (*Gentiana lutea* subsp. *symphyandra*). Bil je edini na vsej najini poti. Marash je pripomnil, da ga očitno pastirji niso našli, saj je pri domačinih kot zdravilna rastlina zelo cenjen. Šele v Ljubljani sem se spomnil, da je rasel v krajih blizu Skadra, prestolnice ilirskega kralja **Genti(u)sa** iz 2. stol. pred Kr., ki je, kot je pozneje napisal **Plinij Starejši**, poznal njegove zdravilne moči in po katerem se rod sviščev (encijanov) sploh imenuje.

Planota se končuje s pregrado, v katere zavetju še stoji zapuščena vojaška postojanka (okr. 1700 m), v njeni bližini pa je tudi nekaj bunkerjev, katerih strelnice so obrnjene na sever, proti le še nekaj kilometrov oddaljeni jugoslovanski meji. Tukaj je tudi močan izvir, katerega voda sicer kmalu izgine v grušču, pojasni pa krajevno ime Sheu i Bardhe, Bela vodna grapa, in je dejansko eden od izvirov Lima.

Pot se spušča in kmalu sva prišla na dnevni cilj, planino na ravnici Fusha e Rudnicës. Pravzaprav gre za dve travnati ravnici, eno manjšo z močnim izvirov, in drugo, morda 10 m nižjo, ki pa je mnogo večja. Na obeh so dokaj primitivne planšarske kočice, ki jim tudi Albanci pravijo stan. Udomila sva se pri planšarici Paski (Velikonočnici) na spodnji ravnici, kjer pa sva imela še dovolj časa, sva odšla do meje z Jugoslavijo. V juliju 1987. leta sva z botaničnim kolegom Milanom prišla iz Gusinja skozi dolino Ropojani do jezera Gështars¹ in do mejnega kamna B 16 (v svojem članku /38/ sem pomotoma zapisal B 15) takoj nad njim. Radoveden sem bil, kaj je na albanski strani, a tega iz tedaj razumljivih razlogov nisem raziskal. Tokrat sva se z Marashem s konca spodnje ravnice in skozi bukove spustila v jezersko kotanjo. Čez pol ure sva bila spodaj in se sprva ustavila na nekoliko vzvišenem kraju nad jezerom. To je bilo čisto suho, saj so se na njegovem travnatem dnu pasli konji. Da je jezero presihajoče, sem dobro vedel, saj ga ob ponovnem obisku v avgustu 1987 ni bilo niti za kapljico, a tokrat je bila kotanja brez vode že ob času, v katerem sva 13 let poprej še »brezdanje« plačala. Nabral sem nekaj rastlin, na severnem obzorju s pogledom ošinil Visitor nad Plavskim jezerom, nakar sva poiskala mejni kamen. Okrog njega se je zaraslo precej grmovja, vendar je prokletijski klinček (*Dianthus bertisceus*) še vedno cvetel tako kot 13 let poprej, nekaj sprememb pa je bilo opaziti na samem kamnu. Avnojski grb je bil zamenjan z dvoglavim orlom, v akronimu ÇHPJ pa črka Ç ni bila več obarvana. A tudi na albanski strani se je v akronimu RP SH isto zgodilo s črko P, kar pomeni, da republika Albanija ni več ljudska

¹ Prijatelj **Marash Rakaj** iz Skadra meni, da bi se jezero moralo imenovati Ligeni i Shtarës, po naše Čmerikino jezero.

(popullore). Seveda tudi zdaj nisva odšla na drugo stran, a sem tokrat vendarle vedel, kaj je na albanski, kaj pa na jugoslovanski strani, skratka, od kamna sem odhajal z zavestjo, da poznam vso Pečko pot od Skadra do Peći.

Premišljevanje o minljivosti vsega (Bila je Avnija, bili smo Avnijci) sem poplaknil z nepričakovano najdbo: v bukovju nad kotanjo jezera Gështars se je na več krajih razraščal volčin, in to kar – Blagayev. Tako mi je bil domač, da niti latinskega imena v oklepaju ne bom pripisal.

Vrnila sva se na planino. Šli smo še po vodo k izviru na zgornji ravnici, potem pa se je zmračilo in Paska je pripravila večerjo. Kljub skromnemu okolju je bila ta prav bogata in okusna, po albanski navadi na nizki mizici in na mnogih krožnikih, s katerih nabadaš kisle kumarice, paradižnik, mehki sir, kuhan ali pečen krompir, ocvrte

jajčevce, jajčne rezine in tudi kakšno (ovčje) meso. Posebej sva dobila odlično mineštro, za konec pa še znani albanski madh, v kajmaku in mleku vkuhan koruzni in pšenični zдроб. To je okusna in tudi izdatna jed. Na začetku večerje in tudi med njo se ne moreš izogniti rakiji, vendar je v zdajšnjih časih gostoljubnost manj obvezujoča, saj mi nihče ni zameril, kadar sem jo ob jutranji kavi odklonil. Notranjost stana je kljub preprosti opreči snažna, saj vanj vstopaš le sezut. Tako kot pri nas sem tudi tukaj v stanu videl kakšno sveto podobo, skratka, tam na daljni Fushi e Rudnicës sem se v mislih vrnil v čas pred več kot 40 leti, ko mi je na Planini na Kraju plansarica Franca iz Češnjice kuhala takšne žgance, da sem v knjigo vrh Bogatina napisal »Najboljši so žganci pri plansarici Franci«. Krav na Kraju že dolgo ni več, Franca je med pokojnimi, jaz pa še kar hodim v gore...

Nadaljevanje prihodnjic

SLOVENSKA GEOGRAFA NA HALLASANU, NAJVIŠJEM VRHU JUŽNE KOREJE

GORA, KI SE DOTIKA RIMSKE CESTE

ANDREJ KRANJC

Tudi med slovenskimi planinci so najbrž redki, ki vedo za goro Hallasan, najvišji vrh Južne Koreje. Koliko Slovencev jo je obiskalo, ne vem, najbrž zelo malo, morda celo še nobeden, zato se mi zdi zanimivo, da o tem objavim kratek zapis.

Tako kot celoten Korejski polotok je tudi Južna Koreja (Republika Koreja) pretežno hribovita – takega sveta je 70 odstotkov. Vendar najvišji vrh te države ni na kopnem, na azijski celini, ampak na otoku Cheju. Otok obsega 1827 km² in leži okoli 150 km od kopnine ter 300 km od Japonske. Je vulkanskega nastanka – vrh otoka je ugasli vulkan, gora Hallasan, ki se dviga 1950 metrov nad morjem. Če pa pomislimo, da je baza tega vulkana na morskem dnu, približno 3000 metrov globoko, potem se pokaže, za kako velik vulkanski stožec gre v resnici. Raziskave vulkanskih kamnin kažejo, da je vulkansko delovanje tod potekalo med 1,2 milijona in 25.000 leti pr. n. št. Toliko je torej star tudi otok, kar je z geološkega stališča zelo malo. Zadnji vulkanski izbruhi so bili še v zgodovinskem času, v letih 1002 in 1007 ter v 13. stoletju.

POT PO NARODNEM PARKU

Zato sva bila s kolegom Matejem zelo vesela, ko sva na Mednarodnem geografskem kongresu v Seulu izvedela, da eden izmed strokovnih terenskih ogledov vključuje tudi obisk gore Halla (san pomeni v korejskem jeziku goro).

Na otok Cheju smo prišli v bolj oblačnem vremenu, naslednji dan se je vsake toliko časa ulil dež, ki je bil sicer topel (otok leži na 33°30' severne zemljepisne širine), popoldne in zvečer pa je zdržema močno deževalo. Tudi tretji dan geografskega ogledovanja otoka ni minil

Na okoli 1800 metrih nad morjem je vznožje strmega vulkanskega stožca.

brez ploh. Ob podatku, da ima otok Cheju v povprečju 2000 mm padavin letno, se mi vzpon na goro ni zdel preveč uresničljiv. Hallasan je sicer moč videti s kateregakoli dela otoka, toda te dni je bila gora prekrita z nizkimi oblaki ali pa je imela vsaj vrh zavrt v meglo in smo jo le redko zagledali.

A jutro tistega dne, 22. avgusta 2000, ki je bil namenjen obisku gore Halla, je bilo lepo – nekaj belih oblakov na modrem nebu, zrak svež in prijetno suh. Z avtobusom smo se odpeljali do parkirišča na zahodni strani gore v višini 970 metrov.

Hallasan je havajski (ščitasti) tip vulkana iz bazaltne lave in ima temu primerno obliko. Od morja pa do višine okoli 1000 metrov se svet dviga zelo položno. Tod se pričenjajo bolj strma pobočja sicer položnih slemen, ki se z višine okoli 1800 metrov širijo na vse strani. In na sredini je vulkanski stožec, nastal iz lave, ki se je strdila v kamnino andezit (pri nas je tako kamnino mogoče najti v ovršju Smrekovca nad Zgornjo Sa-